L-editorjal

Mario Cassar

Għodod Meħtieġa

Fl-1924, bis-saħħa ta' mozzjoni mressqa mill-membru parlamentari Laburista Turu Mifsud, il-Gvern aċċetta li jippubblika l-grammatika tal-Għaqda tal-Kittieba tal-Malti, it-*Tagħrif fuq il-Kitba Maltija*, miktub minn Ninu Cremona u Ġanni Vassallo. Sal-lum dan il-ktieb għadu meqjus bħala x-xogħol fundamentali fuq l-ortografija u l-grammatika tal-Malti. Fis-snin tletin, imbagħad, l-istess Cremona, bl-għajnuna ta' Ġanni Cilia, ħareġ *Tagħlim fuq il-Kitba Maltija – L-Ewwel Ktieb: Ortografija u Grammatika* (1934) u *Tagħlim fuq il-Kitba Maltija – It-Tieni Ktieb: Grammatika u Sintassi* (1938). Dawn iż-żewġ volumi flimkien jikkostitwixxu, fil-fehma ta' ħafna, l-aħjar grammatika ta' lsienna li qatt ġiet ikkompilata.

Biex taġġorna l-ortografija tal-Malti u fl-istess waqt tikkodifika xi rqaqat li kienu qed joħolqu ftit diżgwid fost il-kittieba, l-Akkademja tal-Malti eventwalment ħarġet iż-*Żieda mat-Tagħrif* (1984) u *Aġġornament tat-Tagħrif* (1992). L-istess Akkademja, fl-2004, ippubblikat *Tagħrif fuq il-Kitba Maltija II* li għaqqad b'mod kritiku x-xogħol oriġinali ta' Cremona maż-żewġ dokumenti importanti li għadna kif semmejna, anki jekk bħala appendiċi. Ix-xogħol seminali ta' Cremona jibqa' utilissimu, iżda jidhrilna li wasal iż-żmien li l-istudent, il-ġurnalista, l-akkademiku, u l-kittieb lokali llum għandhom bżonn grammatika ġdida tal-Malti li tabilħaqq tirrifletti l-qagħda kontemporanja ta' lsienna. Din il-grammatika għandha tibqa' fis-sew leali lejn l-ideat essenzjali ta' Cremona,

imma fl-istess waqt trid tinkorpora r-riforma ortografika li fassal il-Kunsill tal-Malti bis-saħħa tad-dokument *Deċiżjonijiet I* (2008) fuq il-varjanti ortografiċi fil-Malti, u ħwejjeġ oħra li għadhom, b'xorti ħażina, pendenti, fosthom ir-regoli dwar l-Angliċiżmi fil-Malti.

Minkejja r-rispett kbir li kulħadd għandu jkollu lejn Cremona, ma nistgħux ninjoraw il-fatt li xogħlu, tajjeb kemm hu tajjeb, jinkludi għadd ta' żbalji nozzjonali, li jridu jiġu riveduti jew addirittura kkoreġuti. Il-grammatika ġdida tal-Malti li għandna bżonn trid (a) tkun dħulija, sempliċi, u ċara, b'tali mod li tevita spjegazzjonijiet laborjużi; tinkorpora *ż-Żieda*, l-*Aġġornament,* u d-*Deċiżjonjiet* f'volum wieħed (biex ma jibqgħux sparpaljati fi tliet dokumenti separati); u tħaddem terminoloġija aktar aġġornata u sofistikata (eż. ġeminazzjoni, inflessjoni, vokali ewfonika, suffissi prenominali, element preformattiv, eċċ.). Nemmnu li għandna lingwisti u grammatiki bravissimi li kapaċi jwettqu dan il-proġett, verament diffiċli, imma assolutament neċessarju.

Għandna bżonn ukoll dizzjunarju Malti aġġornat. Dak ta' Aquilina ħareġ bejn l-1987 u l-1990, jiġifieri issa ilu f'idejna tletin sena. Qdiena tajjeb u ħaffilna x-xogħol, imma issa ejjew nammettu li qdiem. Jekk xejn, mhuwiex konformi mar-regoli l-ġodda u f'retrospettiva jsofri minn lakuni notevoli. Xi lessikografi, bħal Joe Felice Pace, ħarġu fil-frattemp xi żidiet utli. Oħrajn, bħal Charles Briffa, tabilħaqq introduċew għadd ġmielu ta' vokabuli ġodda fid-dizzjunarji tagħhom. Sar ħafna xogħol siewi wkoll minn numru sabiħ ta' tradutturi fuq reġistri speċifiċi, speċjalment fuq oqsma tekniċi u professjonali li jistgħu jaqdu tajjeb il-ħtiġijiet lessikali ta' żmienna. Madankollu miklem komprensiv, bl-istess nifs u dettall ta' Aquilina, għad irid jara d-dawl. Nafu li qed jinħema dizzjunarju elettroniku li jirrekjedi ħafna ħin u dedikazzjoni. Hux forsi l-każ li sakemm jiġi konkluż dan il-proġett ambizzjuż, tiġi kkompilata lista (*word list*), eżawrjenti kemm jista' jkun, tal-lessiku Malti, elenkat f'ordni alfabetiku. Almenu dak li jkun jista' jikkonsultaha biex jassigura l-korrettezza ortografika tal-kliem, b'konformità mar-regoli attwali.

Għandna bżonn ukoll bħal-ħobż ċekkjatur elettroniku (*spell checker*) tal-Malti. Minn informazzjoni affidabbli li għandna f'idejna jidher li qed nersqu, imma nisperaw li dan il-proġett ma jmutx fuq ruħ ommu. Ejjew nammettu li l-livell tal-Malti miktub fuq l-internet huwa abiżmali. Iċ-ċekkjatur mhux ħa jsolvi kollox, imma żgur li sa jgħin qatigħ biex l-affarijiet jitjiebu b'mod konsiderevoli.

Fl-aħħar nett nixtiequ li d-dokument imħejji mill-Kunsill tal-Malti fuq l-kitba tal-kliem ta' nisel Ingliż jara d-dawl tax-xemx mill-aktar fis possibbli. Saret

konsultazzjoni wiesgħa. Smajna l-qniepen kollha. Imma issa wasal iż-żmien li nieħdu deċiżjoni, anki jekk ma tkunx id-deċiżjoni mixtieqa minn kulħadd. Anki dan il-proġett, li sar bil-ħidma għaqlija ta' diversi nies dedikati, ma jistax jibqa' jrabbi l-għanqbut fuq l-ixkaffa. Appena dan id-dokument (*Deċiżjonijiet 2*) jikseb it-timbru uffiċjali, inkunu nistgħu nibdew naħsbu fuq il-varjanti fonetiċi (*Deċiżjonijiet 3*) biex b'hekk inkomplu nnaqqsu l-inċertezzi li kultant ifixkluna.

Kemm l-istudent kif ukoll l-istudjuż tal-Malti għandu bżonn l-għodda biex jaħdem. L-għodod kollha li semmejna huma assolutament meħtieġa biex nersqu lejn xi forma ta' konsistenza u standardizzazzjoni. Dan ma jistax isir fi klima ta' pika u ostilità. Kien hemm min ikkontesta xi deċiżjonijiet li ttieħdu fl-imgħoddi ... u kellu kull dritt. Anki xi wħud minna, fuq livell individwali, kellhom ir-riservi tagħhom, wara kollox. Imma f'ġieħ l-imħabba li għandna lejn ilsien pajjiżna, ejjew inwarrbu l-intransiġenza u l-orgolju tagħna. Inħallu l-lingwisti esperti jaħdmu bil-kwiet ... u nħalluhom jikkonkludu b'mod seren. Jekk sa nibqgħu nkaxkru saqajna minħabba l-ideat 'prezzjużi' tagħna sa nħallu l-Malti jgħum fil-limbu tad-dubji. Min hu komdu u kuntent b'dan ix-xenarju?